

วิเคราะห์ภารกิจ

ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

ในสถาบันอุดมศึกษา

*ผศ.ดร.ไพโรจน์ ดั่งวิเศษ

สถาบันอุดมศึกษามีภารกิจหลัก 4 ประการ คือ การสอน การวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม การกำหนดบทบาทหน้าที่ที่สำคัญประการหนึ่งของสถาบันอุดมศึกษา ในประการที่ 4 เกี่ยวกับการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมนั้น ทางสถาบันอุดมศึกษาสามารถดำเนินการได้หลายวิธีด้วยกัน โดยคำนึงถึงภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาทั้ง 3 ด้านคือ

1. **ด้านการสอน** การดำเนินการเพื่อการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ออกมาในรูปแบบของเนื้อหา หลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมทั้งในและนอกหลักสูตร กิจกรรมนักศึกษาตลอดจนกิจกรรมชมรมต่าง ๆ

2. **ด้านการวิจัย** จัดดำเนินการวิจัยศึกษา ค้นคว้าศิลปวัฒนธรรมในด้านต่างๆ

3. **ด้านการบริการวิชาการแก่สังคม** จัดดำเนินงานในรูปแบบของโครงการและกิจกรรมเพื่อชุมชนหรือร่วมกับชุมชน ตลอดจนเผยแพร่ผลงานวิจัย

จากการวิเคราะห์การดำเนินการของสถาบันอุดมศึกษาตามภารกิจของสถาบันพบว่าบทบาทด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมนั้น อาจารย์ส่วนใหญ่ไม่ได้ทำ และสถาบันอุดมศึกษาเองก็ไม่ได้ให้ความสนใจเท่าที่ควร ผู้เขียนจึงใคร่วิเคราะห์ประเด็นที่พอจะชี้ให้เห็นจุดบกพร่องที่สำคัญในการดำเนินการในภารกิจดังกล่าว เป็นข้อ ๆ ดังนี้ คือ

ประการที่ 1 ระบบโครงสร้างและการบริหารงานของสถาบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขาดแคลนบุคลากรที่สนใจในกิจกรรมต่าง ๆ

ตลอดจนข้อจำกัดเรื่องอาคารสถานที่และงบประมาณไม่เพียงพอ (ปานทิพย์ ผดุงศิลป์ 2534) ตามโครงสร้างการบริหารบุคลากรหรือการบริหารบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา บุคลากรหรือนักวิชาการทางด้านวัฒนธรรมนั้นจะเป็นข้าราชการสาย ค. ซึ่งกรอบอัตรากำลังของข้าราชการประเภทนี้จะไม่ได้รับการพิจารณาในการบรรจุแต่งตั้ง นอกจากระบบโครงสร้างที่เป็นสถาบันเฉพาะทาง เช่น สถาบันไทยคดีศึกษา สถาบันทักษิณคดีศึกษา เป็นต้น จะมีข้าราชการปฏิบัติงานทางด้านวัฒนธรรม เพราะฉะนั้น ในสถาบันอุดมศึกษาเกือบทุกแห่ง จะต้องใช้ครูอาจารย์ทำหน้าที่ดังกล่าว ทำให้การปฏิบัติงานไม่คล่องตัวเท่าที่ควร เนื่องจากอาจารย์มีภารกิจที่จะต้องสอนหนังสือและนอกจากนี้ไม่มีสถานที่เฉพาะที่จะดำเนินการและประการสุดท้าย ก็คืองบประมาณสนับสนุนซึ่งในประเด็นนี้ ผู้วิเคราะห์คิดว่าไม่ใช่ปัญหาใหญ่

การจัดกิจกรรมในลักษณะของการส่งเสริมและเผยแพร่ สามารถทำได้หลายวิธีในรูปแบบของ กิจกรรมชมรม หรือชุมนุม ซึ่งเป็นกิจกรรมของนักศึกษา หรือแม้แต่การขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการ

วัฒนธรรมแห่งชาติ ก็สามารถทำได้ เพียงแต่ต้องมีการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกให้เห็นเป็นรูปธรรมมากขึ้น

ประการที่ 2 บทบาทการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม อาจารย์ส่วนใหญ่ไม่ได้ทำสำหรับกลุ่มอาจารย์ที่ทำ จะทำในลักษณะเข้าร่วมกิจกรรมทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมที่มหาวิทยาลัยจัดมากที่สุด (ภัทรฤดี สุพัฒน์โสภณ 2535) ผู้เขียนคิดว่าอาจารย์ส่วนใหญ่ไม่เข้าใจคำว่า **วัฒนธรรม** มากกว่า เลยมองแนวทางในการที่จะดำเนินการไม่ถูกว่าจะปฏิบัติอย่างไร รูปแบบที่จะดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมนั้นมีหลายประการที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน เช่น การแต่งกาย การรับประทานอาหาร การใช้ของไทย การจัดกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา ประเพณีต่าง ๆ มารยาทต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่ที่จะนำไปประกอบในกิจกรรมการเรียนการสอน การค้นคว้าวิจัย โดยเฉพาะภูมิปัญญาของคนไทยเราเอง เราจะเห็นว่าภูมิปัญญาคนไทยทางด้านศิลปวัฒนธรรมนั้น ชาติอื่นไม่สามารถนำมาเปรียบ

เทียบได้เลย เพราะฉะนั้น จุดนี้เองที่คิดว่า อาจารย์ขาดข้อมูล ขาดความสนใจ จึงไม่สามารถ ชี้นำ หรือนำสิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วไปปฏิบัติให้เห็นเป็นรูปธรรมได้ เลยแสดงบทบาทเพียงการเข้าร่วมในกิจกรรมเท่านั้น

ประการที่ 3 หลักสูตรการเรียนการสอนในสถาบันอุดมศึกษา ไม่มีส่วนในการส่งเสริมและสนับสนุนในบทบาทการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเป็นแฟชั่นแต่ไหนแต่ไรมาสถาบันอุดมศึกษาไม่เคยสนใจพอมีคนบ่นว่า แย่แล้ว วัฒนธรรมไทยจะสูญเอา! เร่งจัดการสนับสนุนการใหญ่ จัดกิจกรรมกันใหญ่ สถาบันอุดมศึกษาก็เร่งทำกับเขาด้วยเพื่อให้ทันกับแฟชั่นที่เขานิยมกันอยู่ (ไพฑูรย์ สิ้นลาร์ตัน 2530) จากการวิพากษ์วิจารณ์ที่ผ่านมา 10 ปีเต็ม ก็คงไม่ต่างไปจากสภาพปัจจุบันที่จะชี้ให้เห็นว่านักวิชาการ นักอุดมศึกษา ก็ไม่ได้มองเห็นจุดบกพร่องของหลักสูตรที่จัดการเรียนการสอนมาโดยตลอด วัฒนธรรมเป็น

เพียงส่วนหนึ่งของวิชาที่เป็นวิชาเลือกในการเรียน
 ในสถาบันอุดมศึกษา แม้แต่ในระดับประถม
 ศึกษาและมัธยมศึกษาที่มีเพียงส่วนน้อยนิด เพียง
 ผ่านสายตาไปเท่านั้น ซึ่งอันที่จริงแล้ว แนวทาง
 ในการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมนั้น ควรจัดทำ
 เป็นหลักสูตรแล้วผลักดันให้มีทุกระดับตั้งแต่
 อนุบาลจนถึงมหาวิทยาลัย ทั้งในและนอก
 โรงเรียน จัดให้มีการฝึกอบรมบุคลากรหลัก
 ด้านวัฒนธรรม ส่วนการจัดกิจกรรมทางด้าน
 วัฒนธรรมนั้น ควรพัฒนาด้านการเรียนการสอน
 เพราะฉะนั้น มีงานวิจัยหลายเล่ม สนับสนุน
 ในความคิดดังกล่าว (สธน ไรจนตรกูล 2526)
 และนอกจากนี้ การสอนของอาจารย์ก็สามารถ
 จะสอดแทรกเนื้อหาทางด้านวัฒนธรรมไปบ้าง
 เพราะฉะนั้น สถาบันอุดมศึกษาและอาจารย์ผู้สอน
 คงจะไม่ทำแค่เพียงเป็นแพชชั่นต่อไป คงจะต้อง
 ให้ผู้บริหารระดับสูงได้มีการทบทวนหลักสูตรและ
 การจัดการเรียนการสอนใหม่อีกสักครั้ง เพื่อ
 ความเป็นเอกลักษณ์ของชาติให้ยาวนานต่อไป

ประการที่ 4 การพัฒนาประเทศมุ่ง
 เน้นการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจมากขึ้นไป ทำ
 ให้สถาบันครอบครัว ชุมชน ชาติความเข้มแข็ง
 มั่นคง แม้กระทั่งสถาบันการศึกษา ที่นับเป็น
 หัวใจในการพัฒนาคนของสังคม

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา การพัฒนา
 ประเทศ จะมุ่งเน้นไปทางด้านเศรษฐกิจ จึงชี้ให้
 เห็นว่าชนบรรมนิยมประเพณีที่ดั้งเดิมของคน
 ไทยหลายอย่างถูกละเลย และนำไปใช้ในทางไม่
 ถูกไม่ควร ทำให้เกิดปัญหาทางด้านวัฒนธรรม
 มากมาย เช่น ค่านิยมคุณธรรม จริยธรรม อัน
 เป็นหลักยึดเหนี่ยวทางสังคมถูกละเลย ภาษา
 ไทยเกิดการวิบัติผิดเพี้ยนเพราะความนิยมมกมาย
 ในภาษาต่างประเทศ วิถีชีวิต ภูมิปัญญาไทย
 ได้รับความดูหมิ่นมองข้าม รสนิยมในการแต่งกาย

แบบไทยถูกปล่อยให้พลละเลย จึงทำให้สิ่งต่าง ๆ
 ที่กล่าวมาเข้ามามีอิทธิพลต่อนิสิตนักศึกษาใน
 สถาบัน และไม่เฉพาะแต่ระดับอุดมศึกษาเท่านั้น
 แทรกซึมไปในทุกระดับการศึกษา ถ้าหากสถาบัน
 และบุคลากรทุกคนในสถาบันมีจิตสำนึกไปในทิศ
 ทางเดียวกันในอันที่จะช่วยแก้ปัญหา โดยดำเนิน
 การในรูปกิจกรรม ต่าง ๆ การสอดแทรกใน
 กิจกรรมการเรียนการสอน ชี้ให้เห็นถึงชนบ
 รมนิยมอันดั้งเดิมทางวัฒนธรรมที่ถูกต้อง ที่ควร
 สนับสนุนและส่งเสริม ก็สามารถจะช่วยให้ และ
 ประการสำคัญผู้บริหารประเทศก็ต้องเป็นแบบอย่าง
 ที่ดีในการประพฤติปฏิบัติในวัฒนธรรมอันดั้งเดิม
 ของไทย

ประการที่ 5 การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม
 ขาดการศึกษาค้นคว้าอย่างจริงจัง ทำกันเฉพาะ
 คนที่สนใจเท่านั้น

การสร้างจิตสำนึกในการทำนุบำรุงศิลป
 วัฒนธรรมนั้น เป็นเรื่องเฉพาะบุคคล ทำอย่างไร
 ที่จะให้ทุกคนคิดและรู้สึก ว่า วัฒนธรรมเป็นเรื่อง

ของคนทุกคนที่จะต้องรับผิดชอบ โดยเฉพาะบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษา ที่ปฏิบัติกันอยู่ก็จะทำกันเฉพาะคนที่สนใจงานทางด้านวัฒนธรรมเท่านั้น และมีเพียงบางกลุ่ม ส่วนใหญ่เป็นอาจารย์ที่สอนภาษาไทย และเป็นเรื่องของศูนย์ศิลปวัฒนธรรม แทนที่จะเป็นระบบรวมของมหาวิทยาลัย (ไพฑูริย์ สีนลรัตน์ 2539) เพราะฉะนั้น ภาพที่ออกมาจึงวิเคราะห์ได้ว่า การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ขาดการดูแลเอาใจใส่อย่างจริงจัง ที่เห็นได้ชัดเจน ก็คือ ขาดการศึกษา ค้นคว้า โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การแสวงหาความจริงจัง ที่เห็นได้ชัดเจน ก็คือ การวิจัยค้นคว้านั่นเอง

สถาบันอุดมศึกษาจะต้องทำการศึกษาค้นคว้าในเรื่องของศิลปะ ประเพณี ตลอดจนวัฒนธรรมของไทยให้ลึกซึ้ง จริงจัง และให้ความหลากหลาย ต่อเนื่อง ข้อนี้นับเป็นจุดอ่อนของมหาวิทยาลัยนับตั้งแต่แรก การศึกษาวิจัยยังไม่พอ มหาวิทยาลัยจะต้องเผยแพร่สิ่งที่ค้นคว้าออกสู่สังคมภายนอกได้ ตระหนักว่าเป็นสิ่งที่ดี มีคุณค่า ต้องให้สำนักขึ้นมาเอง ซึ่งก็ถือว่าเป็นภารกิจในการบริการวิชาการสู่สังคม ในกระบวนการจัดการเรียนสอนในมหาวิทยาลัยที่พอจะชี้ให้เห็นอีกประการหนึ่ง ก็คือ งานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ในแต่ละมหาวิทยาลัยไม่ได้รับความสนใจจากนิสิตที่จะศึกษาค้นคว้า อาจเป็นเพราะขาดการชี้แนะจากอาจารย์ที่ปรึกษาที่เป็นไปได้ จึงทำให้ไม่มีผลงานที่จะเหมาะสมให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาวิเคราะห์ต่อไป

ประการที่ 6 ความสนใจทางศิลปวัฒนธรรม มีลักษณะเป็นภาพนิ่งที่เน้นความเป็นมาในอดีต จนไม่เห็นว่าจะเชื่อมโยงกับปัจจุบันและอนาคตอย่างไร

คนที่สนใจทางศิลปวัฒนธรรม อาจจะ

ถูกมองว่าเป็นคนหัวโบราณ เป็นคน Conservative ก็มีส่วนจริงอยู่บ้าง วัฒนธรรมไม่ใช่การศึกษาสิ่งที่เป็นอดีตเท่านั้น ที่ผ่านมาจะพบว่าการศึกษารื่องราวทางวัฒนธรรม เป็นการศึกษาสิ่งที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมมากกว่าการศึกษาวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับชีวิตและความเป็นอยู่ของผู้คนในสังคม (ศรีศักร วัลลิโภดม 2538) และยิ่งกว่านั้น วิธีการศึกษาตลอดจนแนวคิด ต่าง ๆ ก็มักจะเน้นในเรื่องความเก่าแก่ความเชื่อ ในสิ่งที่ดีงาม ที่จะต้องอนุรักษ์ไว้ให้คนรุ่นหลังเป็นสำคัญ เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม วรรณกรรม และศิลปกรรมทั้งหลาย เหล่านี้ล้วนเป็นวัฒนธรรมที่อยู่ลอย ๆ และหยุดนิ่ง เหตุที่หยุดนิ่งก็เพราะขาดความสัมพันธ์กับกลุ่มชนทางสังคม เพราะความเป็นมนุษย์ของกลุ่มชนนั้น เป็นสิ่งที่เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนไปตามอายุคนตามความคิดเก่า ๆ อาจเปลี่ยนไปตามพฤติกรรมของคนในสังคมได้ตลอดเวลา

เพราะฉะนั้น การมองวัฒนธรรมในลักษณะที่มีกรเคลื่อนไหว โดยการที่ไปสัมพันธ์กับชีวิตและความเป็นอยู่ของผู้คนในสังคม คงจะเป็นแนวคิดใหม่ ที่จะต้องศึกษาวิจัยและส่งเสริมให้เกิดในสถาบันอุดมศึกษา โดยเฉพาะในมหาวิทยาลัย ในการที่จะเข้าใจตัวเองและสังคมดีขึ้น ขยายกรอบความคิดลงไปในกลุ่มนิสิต นักศึกษา เพื่อกำหนดทิศทางในการประพุดติและปฏิบัติร่วมกันต่อไป

ประการที่ 7 การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมขาดการประสานสัมพันธ์และจุดเชื่อมในการปฏิบัติภารกิจระหว่างผู้บริหาร ผู้สอน และนักศึกษา

บุคลากรในสถาบันอุดมศึกษาประกอบด้วยบุคลากรที่มีบทบาทในการส่งเสริมเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมหลายกลุ่มด้วยกัน เช่น

1. **ผู้บริหาร** เป็นผู้ที่มีความสำคัญในการวางนโยบายการดำเนินงานของสถาบัน แต่ปัจจุบันผู้บริหารของสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาหลายแห่ง ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมเท่าใดนัก จะเห็นได้จากกิจกรรมการเผยแพร่วัฒนธรรมจะเป็นการดำเนินงานในระดับคณะหรือภาควิชา วิธีการแก้ปัญหาก็คือผู้บริหารและผู้สอนควรจะต้องให้ความสนใจในภารกิจดังกล่าว ให้มากขึ้น

2. **ผู้สอน** เป็นผู้ถ่ายทอดประสบการณ์ความรู้ต่าง ๆ ให้กับผู้เรียน แต่ในทางปฏิบัติจริงผู้สอนยังคงมุ่งเน้นที่จะสอนเนื้อหาวิชาเป็นหลัก มากกว่าที่จะเน้นทางด้านคุณธรรม วัฒนธรรม ผู้สอนหลายท่านสำเร็จการศึกษามาจากต่างประเทศ บางครั้งรับแบบอย่างค่านิยมของต่างประเทศมา ถ่ายทอดให้กับนักศึกษา โดยไม่รู้ตัว ดังนั้น ผู้สอนควรจะเป็นผู้นำใน

การปฏิบัติตน เพื่อเป็นแบบอย่าง ที่ดีให้กับผู้เรียนได้ปฏิบัติตาม

3. **ผู้เรียน** จากการที่ผู้สอนมุ่งแต่จะสอนเนื้อหาวิชา จึงทำให้ผู้เรียนแข่งขันกันเพื่อหาความรู้ โดยไม่สนใจเรื่องคุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรม ทำให้เกิดความเห็นแก่ตัวและขาดความสำนึกในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันสิ่งที่ผู้เรียนควรปฏิบัติให้มากที่สุดก็คือ หลังจากที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ และมีความเข้าใจในเรื่อง ศิลปวัฒนธรรมแล้ว จะต้องนำความรู้และประสบการณ์ไปช่วยกันเผยแพร่ โดยการปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีในการดำรงชีวิตประจำวันในครอบครัว และถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ต่างๆ ให้สมาชิกในครอบครัว และชุมชน

ประการสุดท้าย สถาบันอุดมศึกษาไม่สามารถชี้้นำในการปรับเปลี่ยนแนวโน้มของสถาบันในการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

จากสภาพพื้นฐานในการปฏิบัติภารกิจซึ่งเน้น 3 ภารกิจหลักอยู่แล้ว โดยเฉพาะในภารกิจที่ 4 ยิ่งถูกละเลยโดยสิ้นเชิง แต่อย่างไร

ก็ตาม เมื่อกระแสสังคมโลกเปลี่ยนแปลงไปจะส่งผลให้มีผลกระทบต่ออุดมศึกษาของไทยด้วย โดยเฉพาะแนวคิดและทิศทางใหม่ในการที่จะรณรงค์ให้ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของประเทศให้มากขึ้น จากกระแสโลกาภิวัตน์โลกไร้พรมแดน เราคงจะต้องเปิดใจกว้าง และมีโลกทัศน์สากลเกี่ยวกับวัฒนธรรมเชิงเปรียบเทียบกับนานาประเทศมากขึ้น เนื่องจากการติดต่อสื่อสารระหว่างกันในแต่ละประเทศ ดังนั้น การถ่ายทอด วัฒนธรรมไปสู่สังคมอื่น ๆ จึงทำได้ง่ายขึ้น ซึ่งในอนาคตจะต้องเน้นให้อุดมศึกษาได้เสริมสร้างความแข็งแกร่ง ความมั่นคงให้กับบัณฑิต คณาจารย์ นักวิชาการ ตลอดจนบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการอุดมศึกษา ได้ตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมไทย พร้อมทั้งจัดกิจกรรม จัดสภาพแวดล้อม เพื่อเอื้อต่อการเสริมสร้างบุคลิกภาพและคุณลักษณะทางวัฒนธรรมอื่น ๆ ที่พึงประสงค์ให้แก่บัณฑิตและเป็นแบบฉบับที่ดีแก่สังคมภายนอกได้ (ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์ 2539) จากกระแสของความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว สถาบันอุดมศึกษาซึ่งมีบทบาทโดยตรง จะสามารถชี้นำ หรือตอบสนองได้อย่างไร คงจะเป็นสิ่งที่ทำหยาได้เป็นอย่างดี

กล่าวโดยสรุปจากภาพรวมถึงการศึกษา วิเคราะห์การทำงานบำรุงศิลปวัฒนธรรม ซึ่งเป็นภารกิจของสถาบันอุดมศึกษา สถาบันอุดมศึกษาควรจะต้องมีการปรับเปลี่ยนบทบาทของตัวเองให้มากกว่าที่เป็นอยู่ ควรมีขอบเขตในภารกิจด้านนี้ให้กว้างขวางขึ้น โดยไม่จำกัดเฉพาะการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมไทยเท่านั้น แต่รวมถึงการศึกษาให้เข้าใจความเป็นไทยอย่างถ่องแท้ ควรมุ่งส่งเสริมคุณลักษณะทางวัฒนธรรมและค่านิยม ที่พึงประสงค์ให้เกิดกับบุคคล องค์กร และสังคม

รวมถึงการสร้างสรรค์ สร้างบรรยากาศทางวัฒนธรรมในสถาบัน การขยายขอบเขตการดำเนินงานโดยปฏิรูปองค์กรทางศิลปวัฒนธรรมในระดับสถาบัน ให้มีทรัพยากรเพียงพอ ทั้งกำลังคน งบประมาณ ตลอดจนเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายในและภายนอกสถาบัน เพื่อพัฒนาหลัก และโครงสร้างใหม่ ๆ เพื่อให้สถาบันสามารถปฏิบัติการกิจได้อย่างสมบูรณ์ต่อไปในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- ปานทิพย์ ผดุงศิลป์. 2534. การศึกษาเชิงวิเคราะห์การกิจของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพฑูริย์ ลินลารัตน์. 2530. "บทบาทของมหาวิทยาลัยในการสร้างเสริมวัฒนธรรมไทย," **อุดมศึกษากับสังคมไทย**. ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. 2539. บทบาทภาระหน้าที่ของอาจารย์มหาวิทยาลัยเพื่อความเข้าใจ **ในสาระและกระบวนการของการอุดมศึกษา**. โครงการตำรา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภัทรฤดี สุกพัฒน์โสภณ. 2535. การวิเคราะห์บทบาทของอาจารย์มหาวิทยาลัยสุโขทัย **ธรรมาราช**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ;
- ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์. 2539. การพัฒนาอุดมศึกษาในสองศตวรรษหน้า **วารสารสุโขทัยธรรมาราช**. ปีที่ 9 ฉบับที่ 3. (กันยายน - ธันวาคม 2539) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. 2538. "ชีวิต วัฒนธรรมกับความเชื่อในสังคมไทย" **มองอนาคตบทวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบทิศทางสังคมไทย**. กรุงเทพฯ; อัมรินทร์ พรินต์ติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.
- สรณ โรจนตระกูล. 2526. บทบาทวิทยาลัยครูเขตภาคกลางที่มีต่อการทำนุบำรุงศิลป **วัฒนธรรมของชาติ**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุปราณี พัฒราช. 2529. บทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวังของสถาบันอุดมศึกษา **เอกชนที่มีต่อการทำนุบำรุงวัฒนธรรมของชาติตามทัศนะของผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษา**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ลำเนาวิ ขจรศิลป์. กรุงเทพมหานคร. 2538. **มิติใหม่ของกิจการนักศึกษา : การพัฒนา นักศึกษา**. กรุงเทพฯ ; โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต.